

רבי צדוק קדושת שבת מ"ב

ובנין דלעתיד שהוא מעשה שמים, איתא (ר"ה ל סע"א) כ"ד דאיבני בחמיסר עיין שם ברש"י כ"ה דאף דאין דוחה יום טוב, שאני בנין דלעתיד דבידי שמים הוא. ובסוכה (מא סע"א) סיים רש"י על זה קרא דכוננו ידך, וכן הוא בתוספות שבועות (טו, רע"ב) ד"ה אין, ושם כתבו דכן הוא בתנחומא, ולא ידעתי כעת איה מקומו בתנחומא.

בד' שעות (ויק"ר יב ה). ותחלת בניינו היה מסור לבחירה, ואף על פי שה' יתברך היה מסייע גם אז בבנין ונקרא אהלו יתברך ל', מכל מקום היה תלוי ועומד בתנאי. דעל זה אמר שלמה אם ה' לא יבנה בית וגו' (תהלים קכו א), ואם הוא לשון תנאי, שהיה מסתפק בדבר ומתפלל ומחכה לה' יתברך שהוא יקרא עצמו על שם בנינו. ואילו היה קיים לעולם, אז היה מתברר ממילא למפרע שהיה מעשה ידיו של הקדוש ברוך הוא, שפעל על ידיהם של צדיקים. ושמעשה שמים שהיה בבנינו כנוצר מכתוב ד"בהבנותו" הוא היה העיקר והגובר בהבנין, ומעשה בני אדם היה רק כגרון ביד החוצב (ע"י ישעיה י טו). אבל אחר שנחבר אגלאי מילתא למפרע שאינו נקרא על שם ה' יתברך, שמעשה ה' יתברך קיים לעולמי עד, רק היה מעשה בשר ודם הגובר. ומה שהיה נבנה ממילא, היה רק כדרך הבא לטהר דמסייעין אותו (שבת קד). לסיוע בעלמא, ומסייע אין בו ממש כשזה יכול וזה אינו יכול לדברי הכל, כמו שאיתא (שבת צג). לב. ותלוי היה אם יכול, דכיון שנחבר אגלאי מילתא למפרע דלא נבנה בידי שמים, ולא היה יכול לזכות לזה עדיין שיהיה בנין בידי שמים. והוי בידי שמים אינו יכול, ובידי אדם יכול, ועל כן נקרא עיקרו מלאכת בני אדם.

ובנין העתיד יהיה להיפך, ואפילו שיבנה על ידי אדם יהי מלאכת שמים.

עניין: בית המקדש השלישי בידי שמים או בידי אדם

רבי ירוחם פערלא ספר המצוות

לרס"ג עשה יג דף קיב ע"ב

אמנם נאחז פירש"י וסייעתו בסוגיא דר"ה ודסוכה שם קשה מאוד. דאין לנו שום מקור לזה לומר דבנין דהמ"ק דלעתיד לא יהי' בנוי ע"י בני אדם כמקדש ראשון ושני. ודבר כזה הו"ל לתלמודין לאשמועי' בהדיא כיון דעיקר שינויא דגמרא שם עלה סמ"ך. ואיך יסתם בחידוש גדול כזה כאלו דבר פשוט וידוע הוא. אף דלא שמענוהו בשום דוכחא בגמרא. וגם אין מקום כלל לה' ובכרשית רבה (ס' מולדות סוף פרשה ס"ד) מנזאר דבימי רבי יהושע בן חנניא ניחן מהמלכות רשות לבנות בית המקדש. וגאספו כל עולי הגולה לבנותו אלא שנסתבה העבודה ע"י שוגיא ישראל שקטרגו עליהם לפני המלכות והולך רבי יהושע בן חנניא לנחמם ולדבר על לבם עיי"ש כל העובדא. הרי דגם בנין דלעתיד יבנה ע"י בני אדם. דאל"כ מעיקרא לא היה להם לקבל לעסוק בבנינו כיון שאינו עתיד להיות נבנה ע"י בני אדם. אלא יגלה בנוי ומשכנא מהשמים. ועוד דבתוספתא (פ"ח דפסחים) קמינין יתן להם לישראל לבנות בית הבחירה היחיד עושה פסח שני ואין הלכור עושה פסח שני עיי"ש. וכן איתא בירושלמי (פ"ט דפסחים ה"א) עיי"ש. ופירושו פשוט דאם יתכן רשות לישראל שיבנו בית הבחירה ונבאווהו בין זמן פסח ראשון לשני. מ"מ לא אמרינן שיעשו פסח שני כדן מי שנאנס ולא הביא בראשון שמביא בשני. משום דהיינו דוקא ביחידים. אבל הלכור אין עושין פסח שני. ומפרשי בירושלמי שם נדחקו כזה בפירושים זרים מאוד עיי"ש. אבל הדברים פשוטים מאוד כמש"כ. וכבר ראיתי לקחת אחרונים שהרגישו כזה והוא מוכרח. ומנזאר מזה דביהמ"ק דלעתיד נבנה ע"י ישראל ולא שיבנה מאיליו מן השמים. וכדקאמר בהדיא בתוספתא וירושלמי יתן להם לישראל לבנות בית הבחירה וכו'. הרי דאין אפשר שיבנה אלא ע"י ישראל. דאל"כ הכי הו"ל למיתני נבנה להם לישראל ביה"ב וכו'. או נהגלה להם וכו'. וזו תמיהא על פירש"י וסייעתו ז"ל. ועוד תמיהא ממקרא מלא שהרי בנין הכית דמזקאל היינו בנין המקדש דלעתיד כירוש. וכמנזאר ברמב"ם (רי"ט פ"א מהלכות בית הבחירה) ובסמ"ג (טעין קס"ג) עיי"ש ובשאר דוכתי. והנה שם ביחזקאל (מ"ג י"א) אחר שסידר ענין כל הכית כתיב לורח הכית ומכונתו מולאיו ומובאיו וכל לורתו ואת כל חוקאיו וכל לורתו ואת הורע אותם וכתוב לעיניהם וישמרו את כל לורתו ואת כל חוקאיו ועשו אותם. הרי להדיא מפורש בקרא דבית המקדש דלעתיד יהא נעשה ע"י ישראל. ולכן הודיענו הכתוב כל לורתו ומכונתו ומזבחו כדן שגדע איך לעשותו לעתיד. וזה תימא גדולה על פירש"י וסייעתו ז"ל דזה :

ערוך לנר סוכה מא.

ברש"י ד"ה אי נמי. בנוי ומשכנא הוא³⁶⁰. אף שגם התוס' והריטב"א הסכימו לזה לענ"ד דוחק הוא לפרש הגמרא כן מדקאמר מהרה יבנה ביהמ"ק. ולפי דברי רש"י הל"ל מהרה יגלה ביהמ"ק. וכן הלשון דאיבני דקאמר משמע בנין ממש. וכן לקמן (נ"ג) דקאמר מאן נינהו ד' חרשים ומני משיח בן דוד ומשיח בן יוסף בהדיהו, ופי' רש"י (ד"ה משיח) משיחים שניהם אומנים לבנין ביהמ"ק ע"ש, ואם כבר בנוי ומשכנא ירד למטה מאי אומנות שייך בזה³⁶¹. וכן מה שנאמר במשנה תמיד (פ"ו מ"א), ומה שאנו מתפללים בכל תפילותינו יה"ר שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו יהיו תפילות שראו כיון שכבר נבנה הוא, והיה לנו להתפלל שיגלה ביהמ"ק במהרה³⁶². ולכן היה נלענ"ד דודאי ביהמ"ק לעתיד לבא יבנה בנין ממש בידי אדם, ומה שנאמר (שמות טו ז) מקדש ד' כוננו ידך שנדרש בתנחומא³⁶³ שירד למטה, הוא ביהמ"ק רוחני שיבא לתוך ביהמ"ק הנבנה גשמי כנשמה בתוך הגוף, וכמו שירד במשכן ובבית המקדש האש של מעלה תוך האש של הדיוט שנבער בעצים. וכן נראה במכילתא (נשא פסח י) דדרש מפרסוק מכוון לשבתך פעלת ד' שביית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה, ועל זה קאמר מקדש ד' כוננו ידך שלעתיד לבא כשימלוך ד' לעולם ועד לעיני כל באי עולם ישכון למטה בתוך מקדש שכבר בנוי הוא ומכוון כנגד ביהמ"ק של מטה, והיינו שירד למטה תוך המקדש שיבנה³⁶⁴, ועיין בזהוה פרשת וישב שמשמע שם כן אמנם כמו שלמטה בארץ אין נשמה בלא גוף כמו כן המקדש רוחני לא יקום בלא מקדש גשמי, ולכן אתי שפיר הלשון בנין בביהמ"ק שלעתיד ג"כ. ומה שיש לומר ביישוב קושיות רש"י שאין בנין בלילה ובי"ט כתבתי לקמן בתוס' (ד"ה א').

שיח יצחק על סידור הגר"א

אשי ישראל מוסף שלש רגלים

והראנו בבנינו ושמחנו בתיקונו, ענין שינוי הלשון, כי אמר הכתוב (ויקרא כ"ג ט) טענו בצרף שעריה (פי' שנגנוו צאק, גם כי) אצד ושיצר צריחיה, ולכאורה אחר שאנו מונעמים שיר מקדש של אש מן השמים, א"כ לאחא מערה נגנוו השערים. אף הטעם כי זולת זה היו ישראל נכלמים ולא היה שמחתם שלימה כי נמנע מהם מלות עשה של ועשו לי מקדש (שמות כה, ח - טו) ושי' רמז"ס רש הלכות בית הבחירה), ע"כ היה מחכמה העלויה שיגנוו השערים, וכשיירד המקדש מן השמים אז יעמידו זקני ישראל את השערים הנגנוו, והמעמד דלמות צבית כאלו נבנה, כמנזאר צ"ב (נ"ג ע"ה), וזהו תמיהא שמתחם שלימה. וזהו שאמר והראנו בבנינו זה הבנין המשכנא מלמעלה, ושמחנו בתיקונו הוא העמדת השערים, כן שמעתי בשם הגאון האמיתי מוהר"ל דריסקין זצ"ל. ובשם הגאון מו"ה יחיאל העליר ז"ל שמעתי מ"ש

העלויה שיגנוו השערים, וכשיירד המקדש מן השמים אז יעמידו זקני ישראל את השערים הנגנוו, והמעמד דלמות צבית כאלו נבנה, כמנזאר צ"ב (נ"ג ע"ה), וזהו תמיהא שמתחם שלימה. וזהו שאמר והראנו בבנינו זה הבנין המשכנא מלמעלה, ושמחנו בתיקונו הוא העמדת השערים, כן שמעתי בשם הגאון האמיתי מוהר"ל דריסקין זצ"ל. ובשם הגאון מו"ה יחיאל העליר ז"ל שמעתי מ"ש